

هفت مرتبه چله‌نشینی تا تولد یک کودک

در شب یلدا

نیلوفر منصوروی خبرنگار

یلدا امسال در آغاز زمستان ۱۴۰۱ اولین یلدای قرن پانزدهم است. یلدا در ابتدای همین قرن و در یک پرونده مشترک با کشور افغانستان در حافظه بشری میراث ناملموس یونسکو ثبت جهانی شد. ابوریحان بیرونی از آن به «میلاد اکبر» نام می برد. شبی که خورشید در آن زاده می شود و وقتی شب یلدای ایرانیان به یونانیان می رسد از آن به نام خورشید شکست‌ناپذیر یاد می کنند. «شب یلدا» یا به نام دیگر «شب چله»، جشن زایش نور و فروزی روشنی است.

جشن چهلمین روز تولد خورشید

آرش نورآقایی

پژوهشگر

وینا به بندھش، اورمزد، آسمان (اولین آفریده‌اش) را در چهل روز، در آغاز روز «اورمزد روز» از ماه فروردین (یعنی روز آغاز سال در اعتدال ربیعی) آفرید. عدد چهل درواژه چله و جشن و سروری که در شب چله برقرار است، در ارتباط با جشن سده است. یعنی از شب چله تا جشن سده که در ۱۰ بهمن ماه برگزار می شود، ۴۰ روز باقی مانده است. گویی جشن سده جشن چهلمین روز تولد خورشید یا همان مهر است. شب یلدا شب تولد مهر است. درجات تشراف به آیین مهر هفت مرحله دارد: کلاغ، عروس (نامزد)، سرباز، شیر، پارسی، یک خورشید، پیر. عدد هفت نماد پیچیدگی و تودرتویی است. حاکی از یطن در یطن بودن خلقت، زمین، آسمان و هر آنچه که عمیق، ژرف و وسیع است، می باشد. همچنین در عرفان و تصوف ایرانی – اسلامی هفت شهر عشق و هفت حال صوفی را داریم. جالب‌ترین ارتباط میان عدد هفت و عدد چهل در طول چهل در آبیستی انسان مشخص می شود. این دوره حدود ۲۸۰ روز و معادل با ۷۰۴ است. گویی برای به دنیا آمدن یک موجود انسانی، انسان دیگری باید هفت مرتبه، چله‌نشینی کند. مراسم شب چله هنگامی برگزار می شود که قرار است ماه تازه‌ای به نام «دی» آغاز شود. نخستین روز از ماه دی را به نام «خرم‌روز» نیز نامیده‌اند. روزی که با پشت سر گذاشتن طولانی‌ترین شب و طلوع مجدد خورشید، شایسته جشن و شادی بوده است. آیین شب چله یا تولد مهر بی‌ارتباط نیست. مهرپرستی به‌زعم اسطوره‌شناسان، آیینی از ژانر و آه عرفانی بوده و به همین خاطر هم با عدد هفت و هم با عدد چهل در ارتباط بوده است. ماه دی یکی از پرچش‌ترین و شادترین ماه‌ها در طول سال بوده و آغاز این ماه با سپهری شدن شبی صورت می‌گیرد که ما آن را به نام شب چله یا شب یلدا می‌شناسیم. در واقع شب چله از لحاظ اهمیت با روز نوروز و آغاز سال نو، کوس برابری می‌زند. شب چله شبی است که ایرانیان به عنوان زمانی مقدس آن را جشن می‌گرفتند و آیین‌های مقدس برگزار می‌کردند. زمان این شب با رویدادهای علمی نجومی هم در ارتباط است.

شب یلدا در دو پاییز ثبت ملی و جهانی شد

ثبت پاییزی چله زمستان در یونسکو

شهبانمنصوریه خبرنگار

چند سالی می‌شد که مطالب و گزارشات یلدایی در روزهای منتهی به آذر، در صدا اخبار میراث فرهنگی قرار می‌گرفت. دغدغه فعالان میراث فرهنگی، ثبت جهانی این عنصر به عنوان میراث ناملموس بود. اما با گذر از شب یلدا، دیگر خبری از ماجرای ثبت جهانی یلدا نبود و تا سال بعد کسی به سراغش نمی‌رفت. تا اینکه پس از چند سال، امسال این آیین با نزدیکی به شب یلدا به ثبت جهانی رسید و نقش پررنگی در صفحات مطبوعات به خود اختصاص داد.

آیین شب یلدا در ۳۰ آذر ماه سال ۸۷ در فهرست آثار ملی کشور ثبت شد و پس از آن فعالان فرهنگی تلاش کردند که برای ثبت این مراسم در فهرست میراث ناملموس جهانی یونسکو، به‌گونه‌ای پرونده را تنظیم کنند که چیزی از قلم نبیفته پرونده‌ای که پیشنهاد نامزدی آن در اجلاس پایانی ۵ روزه کشورهای منطقه نوروز ۲ تا ۲ مارس ۲۰۱۵، مطرح شده بود، سرانجام عصر روز نهم آذر ۱۴۰۱، در کشاکش ۴۰ دقیقه‌ای بحث میان ۱۳ کشور، در هفدهمین نشست کمیته بین‌الدولی پاسداری از میراث فرهنگی ناملموس در شهر ریاط مراکش، ناملموس در شهر ریاط مراکش، ناملموس در شهر ریاط مراکش، بررسی و در نهایت پذیرفته شد. پرونده یلدا از طرف ایران در سال

طرح: سحر اسمعیل‌نظریان

پیروزی نور بر تاریکی

شبنامیرشکریایی

پژوهشگر میراث فرهنگی

«شب یلدا» یا به نام دیگر «شب چله»، جشن زایش نور و فروزی روشنی است. «یلدا» در اوج سرما و تاریکی و ترس، در انقلاب زمستانه جشن گرفته می‌شود و نشان از پیروزی نور بر تاریکی دارد. انسانی که در طی هزاره‌ها در این اقلیم زمستانه، حقیقت تحولات طبیعی را درک کرده و اصل تغییر و به تعادل رسیدن را از آموزگار هستی آموخته است. مظهر نور و روشنی در اساطیر کهن ایران ایزد «مهر» است و نماد «مهر» رنگ سرخ آفت پس از غروب و پیش از طلوع آفتاب است. واژه «یلدا» مفهوم «تولد» و «زایش» را در خود دارد و نام این جشن بدان سبب یلداست که شب تولد «مهر» و فروزی روشنی است. به همین سبب اجزای سفره «یلدا»، «سرخ رنگ» و رکن اصلی آن «انار» است. در اساطیر ایرانی انار نشان «ایزد مهر» است. ثبت جهانی «یلدا/چله» سبب‌ساز آگاهی افزایی بیشتر در مورد داشته‌ها و اشتراک‌های مردمان «ایران فرهنگی» است. از این روز جهانی شدن «یلدا/چله» بستری جدید برای گردشگری فرهنگی در «جهان ایرانی» است.

■ چهارشنبه ۳۰ آذر ۱۴۰۱

■ سال بیست و هشتم

■ شماره ۸۰۸۴

چرا انار نماد یلداست؟

آزاده پشتونی‌زاده

پژوهشگر

انار میوه پاییزی است که ایرانیان باستان آن را به ایزدانوی ناهید منتسب می‌داشته‌اند. گاهی در روایات و فرهنگ سرخی انار، به خون الهه‌ها و قهر یاقوتان اسطوره‌ای و حماسی تشبیه شده و مقدس شمرده می‌شد. از زمان‌های دور، آن را به عنوان میوه‌ای با خصلت‌های جادویی می‌دانستند که به آن لقب دافع شر و نیروهای ارواح خبیث داده بودند. از این بابت به سبب خصلت دافع‌الشر آن در شب یلدا که بلندترین شب سال است و تاریکی در نهایت خود قرار دارد، توسط ایرانیان مورد استفاده قرار می‌گرفت تا دافع سیاهی اهریمن و نیروهای شریر آماده هجوم به خانه‌ها و مردمان باشد.

مهم‌ترین جزء سفره شب یلدا، انار بود که در فرهنگ ایرانیان پُردانگی آن، نماد برکت است. در تقدس انار همین بس که از ترکه‌های آن به عنوان «بُرتسم» (شاخه مقدس) استفاده می‌کردند و در آتشکده‌ها درخت انار می‌کاشتند. زرتشتیان در آیین پیوند همسری دختران و پسران‌شان، به نیت و آرزوی باروری و آوردن فرزندان به آنان انار می‌دهند. گویا خوانش اشعاری چون «سایب سرخ، انار سرخ به دامن یار بزنه»، از همین دیدگاه منشعب می‌شود.

جشن مهرگان در ارج نهادن ایزد مهر برگزار می‌شد و جشن نوروز برای ادای احترام ایزدانوی ناهید. جفت ایزدی مهر و ناهید، زوج مناسی برای کشاورزان بودند و در حدفاصل مهر ماه و فروردین ماه، شب یلدا قرار داشت. به این شیوه، شب یلدا، در مقام فرزندی ایزد مهر و ایزدانوی ناهید قرار داشت. انار، به سبب آنکه از ابتدای پاییز و همراه با جشن مهرگان تا انتهای پاییز و شب یلدا ادامه دارد، نماد ایزدانوی ناهید را تداعی می‌کند.

خورشید شکست‌ناپذیر

علیرضا افشاری

کششگر حوزه‌های تاریخی و میراثی

یلدا به‌معنای زایش و شب یلدا که ابوریحان بیرونی از آن با نام «میلاد اکبر» یاد کرده، جشن «زایش خورشید» از پس بلندترین شب سال، در آخرین روز پاییز، یا به سخن علمی، «انقلاب زمستانی» است. آن را شب چله هم می‌گویند؛ از آن رو که نیاکان ما چهل روز نخست زمستان را «چله بزرگ» و بیست روز پس از آن را «ار چله کوچک» نامیده‌اند. این جشن کهن به باورهای مردمان ایران‌زمین برمی‌گردد که دید زمانی بعد، به روم با نام «خورشید شکست‌ناپذیر» (سول اینویکتوس)، راه یافت و سرانجام با یکی شدنش با زادروز عیسی مسیح در مغرب‌زمین ماندگار شد. در این شب همه کسان خانواده بزرگ در منزل بزرگ‌تر خویش گرد هم می‌آیند و تا پاسی از شب، که گویا در گذشته‌ها تا صبح به درازا می‌کشید، به گفت‌وگو می‌نشینند. شاید این به آن معناست که، ای خورشید! در این کارزار سخت نبرد با تاریکی تهاتب نگذارده و درانتظار زایش تویم؛ آیین شب یلدا یا شب چله، با انداختن سفره میزد خوردن آجیل و خشکبارانِ دیار پهناور، یا به اصطلاح زرتشتیان لُرک، در کنار شیرینی و میوه‌هایی سرخ‌رنگ همچون هندوانه و انار، که رنگی تاریکی و روشنایی در برآمدن و فرورفتن خورشید را می‌نمایاند. همراه است.

چالش‌های خود پرداختند و نمایندگان برزیل و اتیوپی نیز این عنصر را گاهی روزه جلو برای ترویج صلح دانستند. مشترک شدن جهانی نظارت را نماینده هند ارائه کرده بود و در دفاع جانانه‌ای از ایران گفته بود: زنان و مردان در ایران و افغانستان تنها نیستند مردم هند با شما هستند. ۱۴ میلیارد انسان در هند این شادی را با شما به اشتراک می‌گذارند. یکی از درخواست‌های این کشور گنجاندن اسم کشور هند در لیست حامیان این پرونده بود. پاسخ اعضای هیأت رئیسه کمیته به مسائل و ابهامات مطرح شده نشان از رضایت‌نامه‌های زیاد در این پرونده بود: در این پرونده رضایت‌نامه‌های زیادی وجود داشت ولی ما تعدادی از آنها را انتخاب کردیم، کمیته ارزیابی این رضایت‌نامه‌ها را دیده ولی ما آنها را بدون درج نام افراد و سازمان‌ها به صورت آنلاین بازگزاری کردیم. ما قصد تغییر آن را در این مرحله نداریم. ما پذیرفته‌ایم که باید اطلاعات افراد محفوظ باشد. در نهایت رئیس کمیته این پرونده را با اخذ اصلاحاتی در آن پذیرفت.

■ **ریلدا» در یونسکو**

تعریف شب یلدا یا شب چله، در پرونده یونسکو، یلدا را جشنی کهن دانسته است که در آن فروزی روشنی خورشید، نور و حرارت زندگی مورد توجه برگزارکنندگانش قرار می‌گیرد.

نظرات نمایندگان بنگلادش، اسلواکی، عربستان، ازبکستان و هند؛ نمایندگان کشورهای چک، کره جنوبی، مالزی، پرو، سوئیس و بوزکینافاسو نیز به بیان این آیین مشارکت کرده‌اند. علاوه بر

زیست بوم ۱۵

نماینده مردم اهواز در مجلس تأکید کرد

خطر آبگیری «چم‌شیر» برای کشاورزی هفت شهر

زیست بوم:نماینده مردم اهواز در مجلس، آبگیری سد چم‌شیر را تکرار خاطره تلخ سد گوتوند توصیف کرده و تأکید کرد: با آبگیری این سد جنوب شرق خوزستان با تهدید جدی زیست محیطی، بویژه در حوزه کشاورزی مواجه خواهد شد. «سید کریم حسینی» در حالی با آبگیری سد چم‌شیر مخالفت می‌کند که اخیراً سازمان حفاظت محیط‌زیست، آبگیری این سد را به‌دلیل ابهامات موجود درباره احتمال وجود گنبد‌های نمکی نهفته در آن تا زمان نمونه‌گیری مجدد متوقف و تأکید کرده که مجوز آبگیری سد تا زمان نمونه‌برداری مجدد از سوی وزارت نیرو، صادر نخواهد شد! پیشتر نیز مرکز پژوهش‌ها و کمیسیون اصل ۹۰ نسبت به وجود نمک و شور شدن منابع آبی این محدوده اظهار نگرانی کرده است.

■ **تهدید جدی برای محیط‌زیست**

طبق گفته نماینده مردم اهواز در مجلس، سد چم‌شیر در مسیر رودخانه زهره احداث شده و در پایین‌دست این سد هفت شهر وجود دارد که در

نتیجه آبگیری آن آسیبی جدی به محیط‌زیست و کشاورزی خوزستان بویژه در جنوب شرق استان وارد خواهد شد. او به مهر می‌گوید: آبگیری این سد با توجه به اینکه در حوزه آن هم چشمه‌های آب شور، نمکی و آهکی وجود دارد، قطعاً خاطره تلخ سد گنوند را تکرار کرده و دغدغه فکری برای کارشناسان امر و مردم ایجاد می‌کند.

نماینده مردم اهواز، باوی، حمیدیه و کارون در مجلس تصریح می‌کند: مطالبه جدی کشاورزان، مردم جنوب شرق خوزستان و فعالان زیست‌محیطی این است که به هیچ‌وجه آبگیری سد چم‌شیر انجام نشود؛ چون در این صورت جنوب شرق خوزستان را با تهدید جدی زیست‌محیطی بویژه در حوزه کشاورزی مواجه می‌کند. حسینی تأکید می‌کند: تمامی کارشناسان این هشدار را داده‌اند که آبگیری سد چم‌شیر با توجه به دبی پایین رودخانه زهره و همچنین چشمه‌های آب شور و لایه‌های نمکی و آهکی می‌تواند یک تهدید جدی برای محیط‌زیست باشد.

«ایران» - محمدرضانعمتی، عضو هیأت علمی پژوهشگاه میراث فرهنگی با بیان اینکه کاوش نجات‌بخشی گورستان مرسین چال شان داد این گورستان دارای آثاری از دوره عصر آهن تا دوره اشکانی است، گفت: در سه ترانشه ۴۹ گور شناسایی شد که در بستر طبیعی و بر اساس توپوگرافی منطقه از غرب به شرق بین ۳۰ الی ۸۰ سانتیمتر با خاک پوشیده شده‌اند و گورهای کاوش شده بین ۱۹۰ تا ۲۲۰ سانتیمتر طول، بین ۴۰ تا ۶۰ سانتیمتر عرض و دارای عمقی بین ۳۰ تا ۶۵ سانتیمتر هستند.

میراث آریا- نخستین جشنواره فیلم و عکس «یلدای جهانی» ویژه ایرانیان سراسر دنیا به مناسبت نخستین سال ثبت جهانی یلدا در یونسکو برگزار می‌شود. در برگزاری این جشنواره در خارج از ایران، بیش از ۸۰ رایزن فرهنگی در سراسر دنیا همکاری دارند.

ایستاد- عطا حسن پور، مدیرکل میراث فرهنگی لرستان از شب یلدا (شوجله) به‌عنوان بخشی از تاریخ و میراث لرستان یاد کرد و گفت: لرستانی‌ها یلدا را اراج می‌نهند چراکه پیشینه تاریخی این شب نماد زایش، ایزد مهر و تاریخ ایرانیان است.

ایرنا- اردشیر رستمی، فرماندار شهرستان پاپوه با اشاره به ثبت جهانی اورامانات گفت: تدوین یک طرح جامع به منظور ساماندهی گردشگری در حوزه‌های مختلف آن یکی از نیازهای بسیار ضروری این شهرستان گردشگرپذیر است.

ایرنا- مریم جلالی، معاون صنایع دستی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی گفت: صنایع دستی دارای اهمیت است و حوزه‌های مختلف و گوناگونی را در برمی‌گیرد. اعتقاد من این است که باید یک ادبیات جدید در حوزه صنایع دستی با توجه به این جشنواره ایجاد شود.

ایلنا- به اعتقاد علی اصغر شالیافیان، معاون گردشگری کشور، بهترین راه مقابله با ایران‌هراسی، حضور گردشگران است. او همچنین گفت: بیش از ۶۵ درصد تورهای ورودی کنسل شده‌اند و اعلام کرد که گردشگرانی که سهواً بازداشت شده بودند، آزاد شدند.

ایلنا- یکی از فعالان فرهنگی منطقه بام و صفی آباد در اسفراین، از به ثمر رسیدن پیگیری‌های صورت گرفته و در نهایت ساخت سنگ مزار برای «حسن اوغلو» شاعر نامی ترک خبر داد.

مهر- مصطفی فاطمی، مدیرکل توسعه گردشگری داخلی وزارت میراث فرهنگی، استان محور بودن «نمایشگاه گردشگری ۱۴۰۱» را مهم‌ترین ویژگی نمایشگاه امسال بیان کرد و امیدوار است شرکت‌های خارجی در این نمایشگاه حضور پیدا کنند.

ایستاد- کاوه خورابه، معاون علمی پژوهشی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی کشور با بیان اینکه پیشنهاد ما این است که «خانه نی ایران» در خانه نایب اسدالله بنا شود، گفت: بانک سپه می‌تواند پیشقدم شود و موضع خود را در مورد خانه نایب اسدالله تغییر دهد و رویکردی را اتخاذ کند که به شکل‌گیری خانه نی ایران منجر شود و خود نیز بازیگر اصلی و هم‌نشین با اهالی هنر شود.

مهر- حین عملیات لابیرونی خلیج گرگان در شمال آشوراده، بقایای یک موتور دیزل تاریخی متعلق به بیش از ۱۰۰ سال گذشته کشف و به بیرون از آب منتقل شد. بر پایه اظهارات برخی شاهدان، این کشف در مناطق باتلاقی شمال آشوراده انجام شد.

تسنیم- علی رفیعی، معاون گردشگری اداره کل میراث فرهنگی تهران با اشاره به ظرفیت آثار ناملموس تاریخی در جهت توسعه صنعت گردشگری در کشور گفت: در حوزه بازاریابی گردشگری با اتکا به آثار فرهنگی ناملموس از جمله نوروز و بویژه شب یلدا پشت با ضعف رویه‌رو هستیم.

حامد بنیرزویان

نما

پرورش درنا کرده است و برخی به سازمان محیط زیست پیشنهاد اختصاص و انتقال یکی از این درناها را برای ایران داشته‌اند. به گفته او قرار نیست هزینه‌ای برای این کار اختصاص داده شود بلکه انتقال آن رایگان است و تنها برای اینکه کریدوری پروازی برای ورود درناها از سبیری به ایران ایجاد و حفظ شود این اقدام مدنظر قرار گرفته است. ابدالی می‌گوید: «در حال حاضر فقط تک درنای سبیری به نام امید این کریدور پروازی را حفظ کرده و این نگرانی برای آینده وجود دارد که اگر

آیا تک درنای سبیری پرنده‌ای را به تنهایی خود راه می‌دهد؟

جفتی برای «امید»!

سرپرست دفتر حفاظت و مدیریت حیات وحش از مذاکره جهت تحویل درناهای جدید بلژیکی به ایران جهت حفظ کریدور پروازی سبیری به کشور خبر داد. غلامرضا ابدالی در گفت‌وگو با مهر از فردی بلژیکی می‌گوید که در مرکزی شخصی اقدام به ایجاد مرکز ابدالی در حالی از تلاش برای آوردن جفت برای امید سخن به میان می‌آورد که کارشناسان حیات وحش بارها به تک‌همسری بودن درناهای سبیری اشاره کرده‌اند.

در سال‌های پیش نیز آلن وو سالو توکلی، مدیرعامل انجمن حمایت از درنای سبیری در فریدونکنار که به «مادر درناها» مشهور است سعی کرد جمعی از درناها را به زیستگاه ازبکان و سرخورد بیاورد اما موفقیتی در پی نداشت.